

NÁVRAT JAROSLAVA HAŠKA

Sovětský spisovatel Alexandr Dunajevskij se poprvé představil čtenářům Rudého práva v roce 1967 knihou Zmizení Jaroslava Haška, kterou později vydalo pod stejným názvem Lidové nakladatelství. Dunajevskij poutavým způsobem vylíčil osudy velkého českého spisovatele v sovětském Rusku v letech 1918—1920. Nyní se k svému hrdinovi znovu vrátil, tentokrát v knize, kterou pod ruským názvem Idu za Gašekom vydává v sovětském nakladatelství Sovetskaja Rossija. Pokračuje v ní v putování po Haškových stopách po jeho návratu do vlasti v prosinci 1920. Pod názvem Návrat Jaroslava Haška přineseme z této nové knihy několik kapitol, které přeložil Josef Mašín.

HOŘKOST SLADKÉ VIDINY DOMOVA

Návratív se do vlasti, sledal jsem, že třikrát byl jsem oběšen, dvakrát zastřelen a jednou roztržena divokými vzbouřenci Kirgizy u jezírka Kale-Išela. Konečně definitivně byl jsem prohodnut v divoké hádce s opilými námořníky v jedné z oděských křem.

J. Hašek

Ty tam zůstaly nedozírné prostory Ruska, krváčejícího ještě z válečných ran. I karanténa v Ivanogorské pevnosti buržoazního Estonska, kde procházeli „sanitárním zpracováním“ Češi, Slováci, Němci a Rakušané, vracelí se ze země Sovětů do vlasti, i ponurý, nepřítivý Revel (dřívější název Tallinn — pozn. překl.) s jeho přístavem...

Ještě zahoukáni lodní strážníci na rozloučenou a Kypros, na jehož palubě byl i Jaroslav Hašek s manželkou Alexandrou Lvovovou, se vzdáli od břehu.

Na parníku, směřujícím do Štětína, se už Hašek nemusel vydávat za německého státního příslušníka Josefa Steidla. Tady už nemá důvod skrývat, že je oním Haškem, který byl politickým komisařem Rudé armády, redaktorem rudoarméjských časopisů, vydávancem v různých jazycích.

Když se Hašek znovu stal sám sebou, ulehčeno si vydechl. Děle než pět let neviděl Prahu, po níž se mu tolik stýskalo. Válka ho, civilistu do morku kostí, přiměla opustit milované město, navléknout uniformu nenáviděného rakousko-uherské armády... Byl povolán k 91. pěšímu pluku, jenž měl ptezdívku papouškovský, protože jeho uniformy zdobily křiklavé zelené výložky.

K bitvě za císaře Františka Josefa I. se spisovatel připravoval několik měsíců povoiávaním na nemocničním lůžku. Toužebně si přál dočkat se na něm konečné porážky rakousko-uherské monarchie, pod jejíž okovanou vojenskou botou strádala jeho vlast.

Položen si tam do konce války se mu však nepodařilo. Ze špitálu ho poslali na frontu. Ani tam se dlouho nechal. V září patnáctého roku se v jeho služební spise objevily německý záznam plukovního pisáře, že po boji u Chorupan 24. 9. 1915 zmizel beze stopy.

LEGIONÁŘEM

Všechny dohady, kam se Hašek poděl, zůstaly jen dohady. Živ a zdrav se dobrovolně vzdal do zajetí. Vysvětlil přívržnám ruskému vojákovi, jehož potkal, že netouží bojovat za zájmy rakousko-uherské monarchie.

Z Chorupan, nacházejících se nedaleko Rovna, byl poslán do Dárnice. Tam byl za carské vlády zřízen třicetitý tábor, v němž Rakušané a Němce oddělovali od Slovanů. Ty první „odtřídilové“ dal na Sibír, Čechy, Slováci, Srby blíž do Povolží. Hašek se dostal do tábora v Tockém. Tady žil za ostnatým drátem v temnu a spíně. Těžce onemocněl skvrnitým tytem, ale nemoc přestala.

V Tockém se dozvěděl, že se v Kyjevě z válečných zajatců formují Československé národní útvary jako součást carské armády. Všichni, kdo se do nich hlásí, budou z tábora propuštěni a dostanou zbraň. Nemálo bylo těch, kdo doufali, že jim pod křídly dvouhlavého orla bude lépe než pod černožlutou rakouskou korunou.

V Kyjevě Haška zastihla únorová revoluce, kterou nadšeně uvítal. Prohlásil carský trůn se zřítíl a k moci se dostala Prozatímní vláda. Ta byla pro pokračování ve válce až do vítězství nad rakou-

sko-německou koalicí. A to slibovalo konec mocnářství Františka Josefa I.

Rijem Hašek neváhal tak nadšeně jako únor. Už první dekret sovětské vlády O míru ho rozladil: jistil nové Rusko skončí válku, aniž by roztržilo rakousko-uherskou monarchii, znamená to, že Čechům a Slovákům se pak nepodaří dosáhnout nezávislosti. Oči se mu otevřely teprve později, kdy se předáci odbočky Československé národní rady v Rusku, jimž zpočátku slepě věřil, projevíli jako renegáti.

Hašek postupně pochopil, že rozdíl mezi lidmi nespočívá v tom, že jedni se narodili jako Češi a druzí jako Rusové. Že Češi se stejně jako kterýkoliv jiný národ dělí na proletáře a kapitalisty.

Když Hašek poznal zákeřné plány odbočky, prohlašuje, že z Československého sboru vystupuje:

„Oznamuji tímto, že nesouhlasím s politickou odbočkou Československé národní rady a s odjezdem našeho vojska do Francie.“

Proto prohlašuji, že vystupuji z českého vojska do té doby, pokud nezávadně v něm a v celém vedení národní rady jiný směr.

Když se Hašek přesvědčil, že v radě jiný směr nezávadně, odjel do Moskvy, kde vstoupil do komunistické strany. S prvním stranickým úkolem pak odjíždí do Povolží, jimž putovají esalony Československého sboru, hřebenem prodaného Dohodě, ale již rozloženo na bílé a rudé. V Samare [nyní Kužbysév — pozn. překl.] Hašek ustavil z Čechů a Slováků místní internacionální oddíl a stal se jeho komisařem.

KOMISAŘ HAŠEK

V Povolží zažil Hašek nemálo radostí, zakusil však i hořkost. Nebylo mu lehké, když čeští legionáři na straně bílých obsadili Samaru. Začal hon na rudoarmejce a tím i rudého komisaře Haška. Ve městě byly pry vyvěšeny plakáty, žádající jeho předání legionářskému politickému soudu.

Co zachránilo spisovatele, nacházejícího se ve městě obsazeném vzbouřenci? Zachránilo ho to, co nejdříve zachránilo hrdinu jeho hlavní knihy — dělní ze sebe hlupáka syna německého kolonisty z nedalekého Turkestánu, který jako děčko utekl z domova a vydal se do světa hledat pravdu. Zdržoval se vpozdrání od železnice, nádraží a přístavu, kde sídlily české hlídky. Živil se, čím se dalo, přespával tam, kde ho nechali. Žil mezi Rusy, Mordvany, Tatary, Čuvaši, v jejichž rodinách nacházel útulek.

Po více než dvouměsíčním nucaném poutování se Hašek u Simbirsku (nyní Ulanovsk — pozn. překl.) přidal k 5. Rudé armádě. S ní pak jako pracovník politického oddělení prošel od Volhy až k břehům Angary, odkud byl povolán do své vlasti. Odvolal ho levicovní sociální demokraté, uznávající program III. Komunistické internacionály. Dožadovali se uvrhnutího návratu všech Čechů a Slováků, kteří se dobře nevedli v Sovětském Rusku ve stranické práci. Hašek byl zván do Kladna.

Do Prahy cestoval oklikou, přes buržoazní Estonsko, přes sanitní kordón, který vytvořilo. O svém strádání později napsal:

„Vlak nás nese zvýšenou rychlostí podél mořského břehu. Moji nevěnuje nikdo předem pozornost. Všichni se otáčejí dozadu, kde se zbaběle před námi za písčítými náspý schovává město Revel, které

tak šťastně vyvázlo před zoufalými odhodlanci.“

Estonské úřady prohlížely dokumenty opět na několika stanicích, nepouštěly nikoho z vlaku na nádraží, nedovolily nicého koupit a tak to ve vlaku vypadalo jako v sopce: navrátilci seděli kolem malých železných kamínek, v nichž dávno již první den vyhasi oheň, poněvadž dali na ty dva dny jen několik kusů rašelinových briquet, a nadávali na české Estonsko i na zástupce Mezinárodního červeného kříže...“

A bylo nač nadávat! Po dva dny nedali lidem na cestě kousek chleba či toploho

jídla. A ti vkládali valké naděje do zastávky v estonském hlavním městě, kde měli dostat podle smlouvy, oběd i večer. Ale do Revelu esalon nedojel. Bez meškání ho odpravili do přístavu.

Na otevřeném moři se Kypros setkával s protijedoucím parníkem vozoucím z Německa do vlasti internované rudoarmejce. Setkání s lodí Haška hluboce vzrušilo:

„Jdu se nadýchat čerstvého vzduchu na přídi lodi, která právě dává signály lodi, vozoucí ruské zajatce do vlasti.“

Všechno vylézá na palubu. Na lodi s Rusy vytahují rudý praporek.

Lodě se potkávají a mluví spolu. Oni i my máváme sárky, křičíme „urá“, a zde i tam mnohému vytrysknou slzy z očí, za které se nikdo nestydí.“

Slzy v Haškových očích! Všichni, kdo spisovatele blíž znali, se společně služby v Rudé armádě, se těmto fádčům podívi. Zvykli si vidět ho zdrženlivého, skoupeného na emoce. V boji, kdy ztrácel přátele, prožíval bolest jako muž bez zachvěvu a slz. Ale teď, když spatřil v cizím moři nechový praporek, při setkání s ruskými vojáky se neudržel. Možná, že si v těch minutách vzpomněl na přátele z politického oddělení 5. armády — na Vasilije Sorokina, Mujsjeje Volfoviče, Jana Dimana, Sofii Gončarskou —, s nimiž nejen rok sdílel strádání i radost polního života.

Kypros ve štetinském přístavu zakotvil 8. prosince večer — přesně podle jízdního řádu. Na noc se Hašek s Šurou zdrželi v přímořském městě a na druhý den nasedli do prvního vlaku jedoucího do Čech. Vagón byl lidmi nácpaný doslova jako hlava slunačnice semínky.

ZNOVU KARANTÉNA, TENTOKRÁT PARDUBICKÁ

Dunivě klapala kola vagónů, míhaly se známé názvy stanic a zastávek. Konečně začala se tmý probleskovat světlá Pardubice. A v noční duši se rodil dvojaký pocit. Z jedné strany vlast — země otců — a z druhé... setkání nevěstilo nic dobrého.

Tedy Pardubice. Naráz člověku padly do oka čistě vnější změny — nové barvy vlaječ a stíh uniform. Síly na budovách jsou napsány pouze česky. I jména úředníků jsou počesťována. Ale velký rozdíl v metodách vlády nebožtíka Františka Josefa I. a předsedy vlády Černého, který se těší zdraví a jemuž pravivoci sociální demokraté dopomohli ke křeslu, Hašek nezpozoroval.

Z novin se dozvěděl, že všeobecná provinčová stávka byla poražena, pražské ulice zrudly krví. Vězení jsou přeplněna. Přípravuje se soudní proces s vedoucími činiteli revolučního výboru, v Kladně, kam má právě namířeno. Jeho soudruzi jsou obviněni z přípravy státního převratu.

Trpké, navesele zprávy. A k tomu ještě karanténa.

O pardubické karanténě spisovatel nezanachal jedinou řádku. Zčásti tu mezeru vyplnila redakce seвероčeského krajského deníku Práboj, jež v roce 1965 uveřejnila seriál vzpomínek Šury Lvovovč-Haškoveč.

V Pardubicích jsme byli asi týden v karanténě,“ vzpomínala. „Bydliet jsme společně v dlouhých dřevěných barácích, které hlídali vojáci. Jaroslav sice několikrát utekl na pivo, ale vracel se včas a střízlivě. Říkával, že jsou to jeho špiónážní výpravy, aby poznal situaci.“

„To již Jaroslav věděl, že velká provinčová stávka byla násilně zlomena, a měl strach, že s politickou prací je úplný konec. Měl proto špatnou náladu.“

Na lodí Kypros Šura uviděla poprvé svého muže za léta jejich společného života podnaplých.

„Gašičku, co to děláš? Štyřkala mu. „Vždyť tě to zabije. Nikdy jsi nepil, vodku dals vypouštět, hospody zvirat a majednou tohle.“

Hašek pry zmikl, nijak nezareagoval. V jeho očích bylo tolik neskrutky, že Šuru zamrzelo, a o tom začala mluvit. V Pardubicích, v karanténě, se Haškovy smutky prohloubily. Vědyt mezi zatčenými kladenskými soudruhy bylo nemálo jeho známých, kteří ho dobře znali a zvali na práci do osvobozené vlasti.

„Z karantény nás pustili 19. prosince ráno a my šli 31. rovnou na nádraží, nasedli do vlaku a kolem poledne přijeli do Prahy,“ potvrdila Alexandra Lvovová.

ALEXANDR DUNAJEVSKIJ

Přeložil JOSEF MAŠÍN
[Pokračování]

NÁVRAT JAROSLAVA HAŠKA

②

V dotazníku, který Hašek vyplňoval před odjezdem z Moskvy, měl napsat, do kterého města v Československu by chtěl jet pracovat. Napsal — »Kom bude třeba«. Na dokumentu jsou dvě poznámky. První — »Odjel z Moskvy 26. listopadu 1920«, v druhé stojí — »Do Kladna«.

Soudruzi z politického oddělení Páté armády mi vyprávěli, že Hašek na Sibiři pozorně sledoval všechno, co se dalo v jeho vlasti. A jakou měl radost, když se dozvěděl, že na Kladně byl ustaven ústřední revoluční výbor a zřízena proletářská kontrola nad celou průmyslovou oblastí.

Hašek věděl, co bude na Kladně dělat. Právky sekretariát sociálně demokratické levice ho tam měl vyslat jako redaktora. Nakonec se ale do Kladna nedostal. Proč? Vždyť na Urále a na Sibiři byl znám nejen jako lejtevník, ale i jako šéfredaktor rudobornějských časopisů, vydávaných v ruštině, němčině, maďarštině i v jiných jazycích, a jako zástupce vedoucího politického oddělení 5. armády. Proč však Hašek do Kladna neodjel? Nad tím jsem se nejednou zamýšlel, hledal jsem odpověď v dokumentech, monografických autorů, kteří studovali život i tvorbu tohoto slavného českého spisovatele.

To, že Hašek sloužil jako politický komisař v Rudé armádě, nebylo v Praze pro nikoho tajemstvím. Co se týče »nedostatků pozornosti« k němu ze strany sociálně demokratické levice, v tom není hlavní důvod. Byly jiné, daleko vážnější a hlubší příčiny. O nich mi vyprávěl známý český novinář, komunista od dvacátých let Zdeněk Ančík, který se Haškovou tvorbou i jeho biografii zabýval od mládí. A později ve zralém věku udělal velmi mnoho pro »objevení« Jaroslava Haška, pro vydání jeho spisů.

Ančík na rozdíl od těch, kteří měli Haškov život skleničkami vypítého piva a objasněním, v kolika pruských hospodách pobýval, zaměřil pozornost na to hlavní — na tvorbu a společenskou činnost spisovatele. S chvaly hodnou houževnatostí objevoval a shrnoval všechno, co Hašek v různých letech napsal.

Začala rekonstrukce událostí oněch let od 20. prosince 1920, kdy se spisovatel vypravil na Peršým do sekretariátu sociálně demokratické levice. Tady v dalším rozmlouvání komunistů, kteří se vrátili do vlasti, Handlíř, Týž Handlíř, který v osmnáctém roce pracoval v Moskvě a na otázku politického oddělení 5. armády prohlásil o Jaroslavu Haškovi: »Po obsazení Samary Čechoslováky je jeho osud neznámý.«

Po dvou letech by tak nejspíš neodpověděl. Hašek se stal jedním z nejtalentovanějších politických pracovníků Rudé armády.

Krátce před tím, než se Hašek objevil v Praze, byl Jaroslav Handlíř i druzí

funkcionáři levice sociální demokracie, kteří episovali z Ruska povolání, uvěznění. Ti, kteří zůstali na svobodě, smýšleli o Haškovi podle jeho předválečného bohemského života či anarchistických klukovin. A tak, když se Hašek objevil v sekretariátu levice, přijali ho tam chladně, s nedůvěrou. Odmítli ho.

Ančík správně říká, že to byla pro Haška rána do srdce. A ještě k tomu od levice, k níž šel s duší na dlani, s věrným a pevným přáním zapojit se do aktivní revoluční práce. A tady se k němu zachoval jako k člověku, jemuž revoluční práci nezáleželo. Také vzpomínky Sury Lvovové, uveřejněné v šedesátých letech, vnesly světlo do událostí oněch dní.

Kolem poledne se začal strojit. Vzal si rubašku, kterou přepásal fermenem, kalhoty zastrkal do vysokých holínků, občanský zimník, který dostal v Moskvě, a na hlavu čapici se štítkem. Polbil mě a řekl, že přijde brzy. A skutečně. Asi za tři hodiny byl zpátky. Vypadal smutně a praštil čepici na postel.

— Tak jsme všechno, Suro, propášli. Přijeli jsme pozdě. Ty, na které jsem se měl obrátit, pozavírali. A ti, kteří zůstali, mi vůbec nevěří a tvrdí, že o ničem nevědí...»

ORIGINAL, NEBO PADĚLEK?

Knihovnice pražské čítárny neočekávaně přešla moje studium starých novin. Omluvila se tím, že mne hledá soukromý docent ze Západního Berlína, sociolog Jan Berwid-Bukwol. Píše prý monografii o Jaroslavu Haškovi a dozvěděl se, že je právě v Praze sovětský autor kultury zmizení Jaroslava Haška, a rád by si s ním pohovořil.

Berwid-Bukwol se představil a začal tím, že se narodil v Čechách a že o Haška se zajímá od šesti let. V dospělosti o něm přečetl všechno, co Hašek napsal i co o něm bylo napsáno. A nejen v Československu, ale i za jeho hranicemi. Seznámil se i s mou knihou a se vším, co jsem napsal. Pochybuje například o pravosti Haškova dopisu Salátu-Petríčkovi, tehdejšímu předsedovi Českosloven-

ského byra agitace a propagandy ÚV Komunistické strany Ruska bolševiků, který byl odeslán do Moskvy z Irkutsku v září 1920.

— Ten dopis není haškovský, je to padělek!... — tvrdil Berwid-Bukwol. Znejistěl jsem. Předtím jsem nic podobného od nikoho neslyšel. Kopii toho dopisu jsem získal z archivu Ústavu marxismu-leninismu ústředního výboru KSC v Praze, považoval jsem dopis za cenný dokument, i když jsem neměl možnost vidět originál (originál dopisu je skutečně v tomto archivu — pozn. překl.).

Haškov dopis Salátu-Petríčkovi se týká jeho odvolání do Moskvy. Tady měl redigovat časopis, jenž měl být vydáván byrem a pracovat v komisi, jež posílala československé internacionálisty do vlasti. Avšak ani politické oddělení armády, ani místní stranické orgány s Haškovým uvolněním nesouhlasily, dokud neskončí občanská válka na Sibiři a na Dálném východě.

Salát-Petrík se po odmítnuté odpovědi nahlasvě dožadovat spměni usnesení byra, i když s ním všichni čeští soudruzi

překl.) armády, abych vydával korejsko-český časopis. To už opravdu nevim, co budu dělat. (...)*

*Hašek žertovným tónem sděluje, že kdyby chtěl vypočíst všechny své funkce,

Poslední známý snímek už těžce nemocného Jaroslava Haška, pořízený na Lipnici v prosinci 1922.

pracující v Moskvě nesouhlasili. Byli i tací, kdo Haška považovali za politicky nepevného.

Na tento dopis odeslal Hašek odpověď z Irkutsku 17. září 1920:

»Drahý soudr. Salátě!

Právě přijel soudr. Frisch i přivezl mně psaní od Vás i literaturu, což jsem s velkou radostí přijmul...»

Psalní mne potěšilo, ono mluví o tom, že se na mne nedívají jako na nestálého člověka. Nestálost jsem ztratil průběhem 30 měsíců neustálé práce v komunistické straně i na frontě, kromě nevelkého dobrodružství po tom, když bratři sturmvali Samaru v 12. roce a ať už přišlo hrát dva měsíce v Samarské gubernii, než jsem se probral v Sibirsku, smutnou úlohu bláhového od narození syna německého kolonisty z Turkestánu, který se ztratil v mládí z domu a hloudu světem, čemu věřily i chytře hlídky českých vojsk, prochodící krajem.

Oa Sibirsku po Irkutsk s armádou, kdy na mne ležela tíha různých vážných úkolů partijských i administrativních, jest nejlepší materiál k polemice s buržoazií v Čechách, která tvrdí, že jsem se »přimazal« [ruské — vetřel se — pozn. překl.], jak ty píšeš, k bolševikům. Oni nemohou sami se obejít bez ideologie slova »přimazat se«. Oni se hleděli přimazat k Rakousku, pak k caru, potom se přimazal k francouzskému i anglickému kapitálu i k »soudr. Tuzarovovi«.

Jaká to tíha odpovědných úkolů stranických i administrativních ležela na Haškovi? V době, kdy byla psána tato odpověď, byl Hašek náčelníkem internacionální sekce politického oddělení 5. armády, předsedou okresního výboru strany u sídla 5. armády, vedl československé oddělení při Irkutském gubernském výboru strany.

Tedy pořádná tíha úkolů. A te ještě není všechno.

»Přitom jsem redaktorem a vydavatelem tří časopisů — německého Sturm, do kterého píše sám články, maďarského Roham, kde mám spolupracovníky, a burjatsko-mongolského Ur (Záf) (...), do kterého píše všechny články, nělekej se, ne po mongolsky, ale rusky a mám své překladatele. Ted ještě na mne sedí P. B. C. [Revoluční vojenská rada — pozn.

tak prý by mu nestačila novelká zásoba papíru, která je v Irkutsku.

»Mne vždy dají pino práce, a když myslím, že už víc nemůže si nikdo vymyslet, co bych mohl dělat, přijdou okolnosti, které mne opět přimutí víc a víc pracovat. Já vůbec nerepřám, poněvadž všechno to je třeba pro revoluci. (...)

»Ty promlneš, že píšeš o tom všem, nechtěl se chlubit, ale chci vysvětlit, jak jsem se »přimazal« ke komunismu.

Jestli pojedou do Čech, nepojedou tam se podívat, co dělají vymetené ulice v Praze, nebo jestli ještě píšou noviny, že jsem se přimazal ke komunismu.

Přijedu tam namazat záda celé slavné české vládě s takovou energií, jaké jsem příkvil vidět a prožit v zápasě naší páté armády s sibiřskou reakcí nebožtíka admirála.

Psalní ti dodává soudruh Valoušek (...) ze slavné 5. armády.

Já sám se budu starat odtud se dostat, ale já vim, že sám ničeho nemohu udělat, poněvadž zde nikdo není a já musím podpisovat všechny papíry jako pomocník náčelníka politického odboru armády. Proto nemyslete si, že jedním proti disciplině strany, jestli sám nic neudělám. Vy musíte tlačit a o to Vás prosím.«

Styl a způsob psaní je haškovský. Všechny vypočtené funkce, které Hašek zastával v Rudé armádě, stranické úkoly, jež plnil, odpovídaly skutečné situaci. Správně jsou pojmenovány časopisy, které redigoval. Doplním k nim týdeník Krasnaja Jevropa, jednorázové noviny Sovět, vydané i za Haškovy pomoci v srpnu 1920 před volbami do Irkutského městského Sovětu, Věstník Poarma-5 a jiné publikace. Nepodařilo se objevit burjatsko-mongolský časopis Záf. V dokumentech politického oddělení Páté armády je však uvedeno, že za Haška vyšla dvě čísla Záfě.

Sebekritická slova o předchozí nestálosti, již se spisovatel zbavil v době třicetíměsíční nepřetržité práce v komunistické straně a Rudé armádě. Nic není vymyšleno, všechno je hodnověrné.

ALEXANDR DUNAJEVSKIJ

Přeložil JOSEF MASIN

[Pokračování]

Jaroslav Hašek (v první řadě třetí odprava) s pracovníky politického oddělení 5. armády vježdni Irony. Snímky archiv

NÁVRAT JAROSLAVA HAŠKA

Odpověď Salátovi-Petrlikovi odeslal Jaroslav Hašek z Irkutsku 17. září 1920. A za několik dní, 2. října, přišel na adresu politického oddělení 5. armády nálehavý telegram, že Hašek musí být neodkladně vyslán z Irkutsku do Československa.

Tato dvě data, jejich poněkud krátké rozmezí, zbystrčila pozornost Berwida-Bukwoie, Dezorganizace železniční dopravy tehdy zpozdňovala i poštu, někdy sel dopis déle než měsíc. Jak je však vidět z dopisu, odpověď Salátovi-Petrlikovi vezi instruktor politického oddělení 5. armády Valoušek, který se vrátil do Prahy. Hašek také chtěl odejet z Irkutsku, jak psal, ale ke všem každodenním povinnostem se přidala další, ještě odpovědnější, i když dočasná. V říjnu vykonával i povinnosti náčelníka politického oddělení armády za nepřítomného M. Volfoviče. Rozkaz k jeho uvolnění byl podepsán teprve po třech týdnech. Zněl takto: «Politického oddělení Jaroslava Haška, odveleného k dispozičnímu úřadu (hlavní politická správa Rudé armády — pozn. překl.), vyskrtnout ze stavu POARMA (politického oddělení 5. armády — pozn. překl.) od 24. X. t. r. z rudoarmejských úřadů; peněžních od 1. XI. proviantních, stravného, nápojového a tabákových od 16. X. a mydlových od 1. XI. t. r.»

Jaké důkazy má soukromý docent k tvrzení, že jde o padělek? — Velmi pádno. — odpovídá Berwid-Bukwoi. — Připustíme-li, že takový dopis existoval, proč jste se o něm dozvěděli až po více než třiceti letech? — Nu, a což? Jaká je v tom logika? Vždyť dopisy Puškina, Lermontova, Dostojevského i dalších klasiků ruské literatury jsou nalezeny po stu i více letech! — Nacházejí se originály, — namítli soukromý docent, — ale ne podezřelé kopie. Kam zmizel onen dopis, pokud vůbec vůbec existoval? — Ptá se a dodává: — Vy jste si nevšiml nebo si nechcete všimnout ještě jedného detailu: Dopis obsahuje několik pravopisných nepřesností a chyb. A přesto, že je napsán česky, dostala se do něj i ruská slova. To všechno mne vede k obezřetnosti a potvrzuje správnost mých pochyb.

Vysvětluji mu, že v době, kdy Hašek pracoval v politickém oddělení, musel jako náčelník internacionální sekce nejčastěji používat ruštinu i rusky psát. A mohlo skutečně udělat několik gramatických chyb a zcela mechanických předpisů. A co se týče ruských slov, ta jsou vlastně jen v názvech.

Cítím, že ani tyto mě argumenty soukromého docenta nepřesvědčily. Silbují, že hned po návratu do Moskvy předám kopii dopisu a pro srovnání i několik jiných dokumentů napsaných Haškem expertu grafologovi. Ať rozhodne, kdo má pravdu.

Se soukromým docentem jsem se setkal znovu v Kabině Jaroslava Haška v bývalém Strahovském klášteře, kde je nyní Památník národního písemnictví.

— Vy jste napsal, že Hašek po návratu do Prahy své názory nezměnil, že zůstal věren komunistickým ideálům, — pokračoval v přerušném rozhovoru Berwid-Bukwoi. — Vzniká otázka, proč nikdo nechtěl říkat nic o tom, čím se zabýval v Rusku. A jestli i říkal, tedy jedině, když byl sám s manželkou.

— Odkud to víte? — Přece z vašich sovětských zdrojů. Copak jste nečetl brožuru Hašek v Baškirsku?

Z Haškova domku v Liptově.

Četl. Vzpomínám, že tam jsou řádky, které lze vykládat dvojím způsobem: «Ani Hašek, ani Sura nikomu nevyprávěli o svém minulém životě. A navíc — Jaroslav Romanovič představoval svým známým Sura jako kněžnou ze staré rodiny knížete Lvovových a neteř bývalého předsedy Prozatímní vlády. Jedině, když byli o samotě, hovořili o Rusku, o Uře, o příbuzných.»

— Copak nechápete, proč o Rusku mluvil jedině, když byli sami? — nálezal soukromý docent. — Já vám napovím. Protože Hašek se svou druhou ženou z Ruska utíkl. Utíkal před bolševiky, před jejich soudem a krutým rozsudkem.

Zamrazilo mne: — To je nejmýšlnější, pane Berwida-Bukwoi... A já tu s vámi vedu vážný rozhovor. Odkud jste to vzal, že Hašek utíkl z Ruska?

— Z logiky faktů. Utíkl přece od anarchistů, utíkl z rakuské armády, od legionářů... No, a od bolševiků také.

— Žádem skutečná fakta.

— Prosím? — jsou v knize Gustava Janoucha Hašek — otec nesmrtelného Svejka.

Musel jsem přiznat, že o té knize slyším

poprvé. Byla vydána německy koncem šedesátých let v Mnichově a v Bernu. Muse-li ji číst haskologové. Divím se, proč už nikdo z nich nedal autorovi patřičnou odpověď.

Když mi knihu přinesli a přečetl jsem ji, na níž se soukromý docent odvolával, všechno se ve mně vzbouřilo. Nedokázal jsem klidně poslouchat, jak tento Janouch mohl vznést tak zlomyslnou pomluvu Haška a mé země. Janouch psal, že buržoazie v Haškovy vždy viděla rudého komisaře, bolševici však jen nespolehlivého člověka, jemuž nelze svěřovat vážné úkoly. Prý mu bylo jedno, jací Češi — bílí, nebo rudí. Ke všem přistupoval se stejným metrem. Prý stáčil, aby o několik dnů zdržel svůj odjezd, a na Sibiři ho čekali vězení. Pomohl mu přítel, sehnali pro něj falešný pas a zorganizovali legální útek atd.

Zachovaly se vzpomínky S. Birjukova, V. Sarokina, A. Volfovičové, S. Gancerova i jiných starých bolševiků, kteří znali Haška ze společné práce v politickém oddělení 5. armády. Všichni dosvědčují toto: Hašek jako komisar znající řadu jazyků měl veškerou důvěru a nikdy ji nezklamal. Několik dnů před odjezdem do vlasti plnil povinnosti náčelníka politického oddělení. Kdyby se ho chystali soudit, copak by mu sverovali takovou vysokou funkci? On byl nejen oddaným, ale přesvědčeným a ideově vzdělaným revolucionářem.

— To — jak se říká u vás v Rusku — povídalá jedna babička, — nevzdával se soukromý docent. — Jestli to, co napsal Janouch, považujete za pomluvu, pak jste, doufám, četl článek Jaroslav Hašek, život a tvorba, uveřejněný v třicátých letech v časopise Literatura světové revoluce, vydávaném v Moskvě, — přišel docent s novým «argumentem».

— Ano, ten článek jsem četl. Je objevný, ale ne ve všem správný. Stálo v něm, že se autor článku cestou z Novosibirsku do Krasnojarska setkal v tépluše s mužem v plášti [jméno nebylo uvedeno], který se představil jako odpovědný pracovník politického oddělení 5. armády a Haškovy známý: «V Krasnojarsku jsme byli v jednom domě, ale do styku s ním jsem přicházel málokdy. Pokud jsem měl možnost Haška sledovat, pracoval dobře. V oblasti teorie nebyly tehdy vysoké požadavky. Hašek nebyl marxistou nebo komunistou v teoretickém smyslu toho slova. Přes svoji tlušťku byl velmi pohyblivý...»

Tento spisovatelův souputník ho chválil za jeho kuchářské dovednosti; za umění připravit chutný guláš. Nenamítám nic proti kuchářským schopnostem satirika, ale tvrdím, že Hašek si v Rusku vedl jako opravdový komunist. Stejněho názoru jsou i všichni bývalí pracovníci politického oddělení 5. armády, s nimiž jsem se setkal.

Mimochodem, ten neodpovědný výrok nejmenovaného Haškova spolucestujícího

putuje z jedné knihy o Haškovi do druhé. Jednotliví literární vědci ho nepochopitelně mechanicky citují, i když je známo, že Hašek v Rusku nejen marxismus studoval, ale také ho přednášel ve stranické škole politického oddělení 5. armády. Že byl erudovaným lektorem s vysokou kvalifikací.

Berwid-Bukwoi měl připraven ještě jeden trumf, který vytáhl před koncem naší polemiky — citát z Haškovy odpovědi na dopis jeho první manželky Jarmily, kterou dostala krátce po Haškově návratu do Prahy. Má sveržený podpis: «Míla, který se vzdal, čili konec tuláka.»

Hašek se obrací na Jarmilu se žádostí, aby mu našla «někde sebestatnější místo. Píli úplně zanechám, což jde velice dobře, poněvadž na Rusi jsem po celá léta, když jsem byl ve službách u bolševiků, ničeho neví. Píše, že by chtěl vidět ji i jejich syna, ale nenachází odvahu. Tato slova Berwid-Bukwoi ponechává bez povšimnutí. Považuje za výhodné odvolat se na důkaz své pravdy na větu vytrženou z kontextu dopisu: «Moje fotografie

je z padělaného pasu v Rusku, kdy jsem utíkal domů.»

Dr. Radko Pytlík na rozdíl od Berwida-Bukwoie správně vyzvojuje, že se Hašek v dopise Jarmile jen «snaží vzbudit dojem», že z Ruska přehlí před bolševiky, že je to vzhledem k tehdejší antikomunistické hysterii, která po porážce generální stávky zaváděla v ČSR, jen zastírací manévr.

Co se týče padělaného pasu na jméno Steldla, takové pasy tehdy dostávali v Moskvě mnozí zahraniční komunisté, kteří se vrátili do vlasti přes pobaltský sanitární kordon, kde Mádla reagovala.

A co dopis Salátovi-Petrlikovi? Je pravý, anebo padělaný? To už je otázka, která může přirovnání po vyličené sporu vzniknout u zvědavého čtenáře. Abych na ni mohl svobodně odpovědět, předal jsem po návratu do Moskvy xeroxovou kopii Haškova dopisu zkušebnímu grafologovi Valeriu Nikolajevu Vyzrová. Za čtvrtstoletí práce v orgánech ministerstva vnitra SSSR musela zkoumat tisíce a tisíce nejrůznějších rukopisů, určit vypsanost ruky, sklon, stálost, stupeň spojení písmen i jiné příznaky. Po pečlivém porovnání dopisů i další korespondence psané Haškovou rukou s kopii jeho žádosti k Salátovi-Petrlikovi, bývalému předsedovi ústředního československého byra agitace a propagandy při OV KSR [b] dospěla V. Vyzrová k závěru:

«Pro porovnání a expertizu byly předloženy dokumenty z různých let, napsané Jaroslavem Haškem česky a rusky, s cílem zjistit charakteristické zvláštnosti rukopisu v každém ze zkoumaných dokumentů. Při porovnávací studii rukopisu, jímž je napsán dopis Salátovi-Petrlikovi, s rukopisem J. Haška byly mezi nimi zjištěny shody obecných příznaků: Vypsanost — vysoká; sklon — pravý; rozměr, rozmach a stupeň spojení — střední.

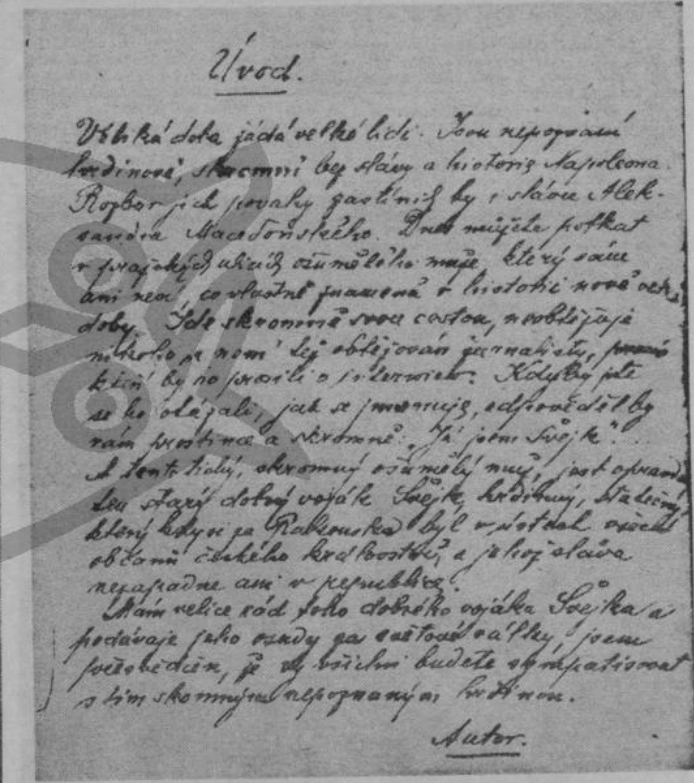
Současné s obecnými se shodují také osobní příznaky, a to jak v ruském, tak i v českém psaní slov.

Zjištěné shodné příznaky jsou stálé [opakují se], souhrn těchto příznaků je individuální, tzn. nemůže se opakovat v rukopise jině osoby, a tedy zkoumaný dopis ze 17. září 1920 adresovaný Salátovi-Petrlikovi byl napsán Jaroslavem Haškem.»

Napsán Haškem! Všechny důkazy jsou zřejmé!

Autoritativní závěr jsem poslal Berwidovi-Bukwoiovi do Západního Berlína. [Originál Haškova dopisu Salátovi-Petrlikovi se dnes nalézá v archivu Ústavu marxismu-leninismu ÚV KSČ v Praze — pozn. red.]

ALEXANDR DUNAJEKSKIJ
Přeložil JOSEF MASIN
[Pokračování]

Rukopis úvodní stránky Dobrého vojáka Svejka.

Snímek archivu

NÁVRAT JAROSLAVA HAŠKA

Mám velice rád toho dobrého vojáka Svejka, a pudávaje jeho osudy za světové války jsem přesvědčen, že vy všichni budete sympatizovat s tím skromným nepoznaným hrdinou.

J. HAŠEK

Dvacátého pátého srpna jednadvacátého roku Hašek neočekávaně z Prahy zmizel. Kam? To nevěděla ani Šura, ani jeho nejbližší přátelé. Šura, jež znala jeho povahu, se tím zvlášť neznepokojovala. To se v Praze Jaroslav-číkovi stávalo. Několik dnů o něm nebylo ni vidu ni slychu, bydlel hned u jednoho, hned u druhého z přátel. A pak se doma zjevil stejně neočekávaně jako zmizel.

Co se s Haškem stalo tentokrát? Nebudu čtenáře zbytečně dlouho napínat. Reknou rovnou, že toho horkého srpového dne cestou pro pivo náhodou potkal majitel Jaroslava Panušku se skicářem. Rozpovídali se, kam kdo a proč jde. Panuška

řekl, že jede do Lipnice nad Sázavou. Není to vesnice ani město, ale takový půvabný kout. Stojí na vršku a na všechny světové strany se tu rozprostírají žitná pole a loučky. A kolem voní lípy. Po nich se obec jmenuje. Tam je, brácho, takové ticho, uvažoval nablas, zalýváje se nadsením, že slyšíš dech. A vzduch je tam tak průzračný, že ho můžeš pít ne po půllitrech, ale po putyvkách. — Pojd, Jarde, vyrazíme do Lipnice.

Hašek bez dlouhého rozmyšlení byl pro. Za hodinu už seděl ve vlaku, který je odvážel do Světlé. Cestou satirik bavil spolucestující legračním vyprávěním. Bylo v nich tolik humoru, že se průvodčí pokoušel za břicho a docela zapomněl na služební povinnosti. Až do Světlé se od Haška nehanil.

Z nádraží ve Světlé se do Lipnice vypravili pěšky. V oknech už zhasínala světla, když dorazili do hostince u české koruny, jeho majitelem byl Alexander Invald. Panuška našel pokoj v patře.

Nový podnajímník přiváдел v prvních chvílích hostinského do rozpaků. Zmákané sako, osuntělé obléskané kalhoty, boty dávno neviděly kartáč, vnějškem se host nijak nepodobal známému pražskému literátovi, jak ho Panuška představil.

«Dnes bude host nocovat se mnou, řekl majitel, «ale ráno mu, Lexo, připrav vlastní pokoj.» Setrně majitel hostince vysvětlil, že jeho host je momentálně v nezavěšené situaci, všechno, co má v kapse, stačí sotva na jedno pivo.

Bystrému oku hostinského neunikla ani taková malinkost, že host neměl s sebou vůbec žádné věci. Invald uvažoval — tře-

ba se Panuškoví zčelou tuláka. A když ho majitel požádal, aby Haškovi poskytli úvěr pět set korun, a slíbil, že bude Haškovým ručitelem, hostinský s těžkým srdcem souhlasil. I když Panušku dobře znal a důvěřoval mu.

Záhy se Invald přesvědčil, že větší vzhled člověka není vše. V tomto případě ho porekadlo «šaty dělají člověka» oklamalo.

Ukázalo se, že nový nájemník je mimořádně vtipný skvělý vypravěč, velkorysý, čestný a slušný člověk. První dojem zmizel ten tam. Hašek se stal jejich člověkem, získal si bezmeznou důvěru. Když

se někdy Invald se ženou na krátký čas vzdalovali, objevoval se za výčepním pultem jejich nájemník Hašek. Cepoval pivo, likavoval peníze.

To, že se spisovatel ubytoval v hostinci, dalo počině k různým narázkám těm, kdo se živě zajímali o jeho život i tvorbu. Lecterý z Haškových životopisců se domníval, že spisovatel ne útku před svody pražských hospod se volbu lipnického hostince dostal z bláta do louže, jini se naopak domnívali, že Hašek přestěhováním do Lipnice se chtěl dostat dál od pražské bohémské party. Jeden z jejich významných představitelů snad vážně, snad s legrací, když se o tom dozvěděl, napsal, že Hašek musel být do Lipnice unesen násilím. Vyskytly se i argumenty buďící veselí. Kdosi prohlásil, že na Sázavě je lepší pivo než v Praze a právě to že spisovatele táhlo do Lipnice. Tento pochybný důvod se dostal dokonce na stránky jedné moskevských novin.

Popravdě je třeba říci, že Hašek se usadil na Lipnici blíže k přírodě, tichu a čistému vzduchu. To všechno diktovalo jeho válečným tyfem podloměn zdraví, a ne honba za lepším pivem.

Haškovi stačilo, když vyčítal, že lidé jsou jeho vyprávěním upoutáni a přes pozdní hodinu se nerozházejí. Tehdy ho

napadaly nové a nové náměty a varianty historik, odkoukaných za života těch, kdo ho obklopovali. To byla jeho tvorba mezi lidmi.

F. Sauer a J. Suk, když vzpomínali, jak vznikl román o Svejkově, potrzovali, že v něm není jediné příhody, kterou by Hašek dříve nevypravoval. Ne ve společnosti literátů, ale v hospodkách, ve společnosti zedníků, truhlářů, nádeníků... Jeho bystrá očka při tom přebíhala z jednoho člověka na druhého a sledovala, jaký dojem vyprávění vyvolalo. Podle toho, jak vyprávění zapůsobilo, pečlivě vybíral to nejcennější. Psal pro lid... Nelze vyčítat, jak zářil štěstím, vzpomínali Sauer se Sukem, když Hašek jednou uvidel v hospod-

ce jakéhosi člověka, který se při čtení Svejka smíchů popadal za břicho.

Tato svědectví vystihuje i Jarmila Hašková. Píše, že když Hašek našel člověka, který pro něj představoval zajímavý typ, stával se pracovitým mravěčkem. Poslouchal, vypytlá se, získával ho, škařdíl ho i ranil, aby poznal, jak si budou v různých situacích počínat různé lidské povahy...

Když se Hašek po Lipnici pořádně rozkoukal, rozhodl se skoncovat s mládenec-kým životem. Nadešel čas poslat své druhé ženě svůj novou adresu, napsal, že se do Prahy nevrátí, daří pracovat a že se do Prahy nevrátí. Když slops dopsal, pošta už byla zavřena. Netrpělivost ho přiměla zaklepat na okno, vzbudit rozespáleného poštmistra. Pozvání odešlo časně ráno, a co nevidět žena přijela. Invald Haškovi připravil jiný pokoj, a už bez jakéhokoliv ručitele mu sám poskytl úvěr.

Nic ale netrvá věčně. Úvěr vyschl a znovu vyvstala otázka — co dál? Jet do Prahy do redakce pro zálohu, nebo si vy-píchnít?

Hašek se obrátil na kumpána Frantu Saueru: «Proboha tě prosím, pro všechny svaté, při památce nebožtíka Františka Josefa, pošl peníze, poněvadž jsme zde dva — já i Šurinka. Už nemám ani haléř a chci-li poslat psaní, musím si vypůjčit, takže je to hrozná ostuda pro mne, poněvadž jsem, jak víš, velice pořádný člověk.»

O pořádnosti přítele Franta nepochyboval. Netrpělivě čekal na pokračování Svejka a byl rád, že se Hašek rozhodl zůstat na Lipnici a dokončit «nejlepší humoristicko-satirickou knihu světové literatury», jak hlásala jeho vlastní bombastická reklama.

Sauer chtěl dostat pokračování Svejka co nejdříve, aby zkrátil časové promeškání v tiskárně a uspokojil jejího majitele, hrozícího přerušit práci a žádat finanční úhradu škody, jestli nebude včas odevzdán do sazby další sešit. Proto bez otálení poslal

Haškovi čtyři sta korun, ale u toho se peníze ani neohrály, jako ptáci přáteli

a jako ptáci se rozletly. A nebylo divu. Stávalo se, že Hašek v hospodě platil za všechny známé i neznámé. Velkoryse dokázal objednat u místního ševce Krupičky nový pár bot pro člověka, s kterým se před chvílí přátelil. Při takové velkorysosti neutekl ani týden a Hašek se znovu musel obrátit na svého kumpána o výpomoc:

«Milý a drahý Franto! Posílám zatím devět stránek, které jsem včera i dnes napsal do 12 hodin, kdy jde pošta. Odpůdně píši dál a určité zítra pošlu další. Ted mám neobyčejnou chuť psát a prosím Tě, abys Ty také na mne nezapomněl a přijel určitě, jak jsi slíbil, ale ne v pondělí, nýbrž již v neděli. Jsem, jak užnáš, v situaci velmi nepřijemné a nechci se od toho nic dlužit, abych nepodkopával naši reputaci, když mám zde být až do napsání celé knihy! Ted už mám chuť pracovat a bud ubezpečen, že se velice rád přičiním, aby nám to šlo. Přijed tedy a uvidíš mou přáceschopnou náladu.»

Šurinka Tě srdečně pozdravuje a těší se na Tebe...

Mně se, Franto, po Tobě velice stýská, poněvadž Tě mám upřímně rád. Pozdravuj všechny doma. Líbá Tě tvůj — Jarka.»

Sauer přijel. Ale tím Haškova pracovní nálada byla ta tam. Jaroslav navrhl Frantovi procházku do okolí, na veselici v sousední vesnici. Chtě nechtě nezbylo kumpánovi něs souhlasit...

Lipnici nad Sázavou nyní stále častěji nazývají Háškova Lipnice. I když na mapách a v lexikonech je obec uváděna jinak, do povědomí už vcházejí jako Háškova Lipnice. Jmenuje se tak i festival humoru, který se tam pravidelně koná. Na každém kroku po lipnické půdě se o tom přesvědčíš.

Všechno kolem tu dostova «dýchá Haškem». V domě bývalého hostince u české koruny redakce satirického časopisu Dikobraz rok co rok instaluje zajímavou výstavu karikatur. Na scéně místního amfiteátru defiluje Haškův humor i humor jeho dnešních pokračovatelů. Zpívají se písničky, prodrávají knihy či parubickýk marcián s portátem Svejka. Poutníci obíhají nevelký domek, v němž Jaroslav Hašek prožil poslední měsíce života.

Ve dnech festivalu se Lipnice mění ve svěraznou Mekku. Jako magnet přitahuje tisíce a tisíce lidí. Přijíždějí vlaky, auty, na velocipedech. A mnozí sem přicházejí na výzvu Dikobrazu pěšky. Jdou z Prahy na Lipnici, což je asi sto kilometrů, dnem i nocí, jednotlivci i skupiny, za každého počasí.

Tady jsem se seznámil s těmi, kdo Háška osobně znal nebo o něm slyšeli od starších. Každý si cosi uchoval v paměti. A «čosi» v mém putování za Haškem znamená nemála.

To hlavní, co jsem si odnesl z těchto rozhovorů, je poznání, že Hašek tady mohl tvořit v jakýchkoli podmínkách. Celá jeho bytost byla neustále prodrána humorem, který se drál na čistý list papíru ještě dříve, než autor namočil pero do kalámaře nebo než vzal do ruky tužku.

Místní kronikář, veterán lidové vzdělá-nosti Jaroslav Salák, vyprávěl, že Haškovi se dobře pracovalo třeba v zakoupené hospodě, kdy se stačil bavit se sousedy u stolu a současně psát či diktovat písaři Štěpánkovi, stejně tak v přírodě, na místním hradě nebo před svým domkem, na očích svých spoločbánů.

ALEXANDR DUNAJEVSKIJ

Přeložil JOSEF MAŠIN

(Pokračování)

Haškovu snímek z léta 1921.

Dosud neznámý dokument, který objevil doc. S. I. Antonov z Kazaně. Označen, kterým velitel Bukhulmy ohlásil obyvatelům města, že se podle «mandátu vojenské revoluční rady páté armády z 16. října» (1918) ujal funkce. Mezi jeho pomocníky je uveden i Jaroslav Hašek.

NÁVRAT JAROSLAVA HAŠKA

Třetí a čtvrtý díl románu o Švejkovi se rodily nelehko. Spisovatelovo zdraví se každým dnem zhoršovalo. K chorobě a duševnímu strádání přibýlo nové neštěstí — Hašek si opáčil pravou ruku. Nezbylo než si najmout za pisáře a sekretáře Klimenta Štěpánka, syna obecního strážníka. Dohodil se, že bude za plot chodit k Haškově každý den na tři hodiny dopoledne a na dvě po obědě.

Když vyšla v češtině má knížka Zmizení Jaroslava Haška, dostal jsem stovky dopisů čtenářů sovětských i československých a mezi nimi bylo mnoho těch, kteří četli mou knihu — vycházel jí v roce 1967 na pokračování — v Rudém právu. Zvláštní radost mi v této době udělala neveliká knížka zmíněného satirikova písaře Klimenta Štěpánka. Našel jsem překladatele a přebíli jsme jí jedním dechem. Štěpánek, který o mnoho let přežil Haška, se v ní dává p vzpomínky. Několik let jsem si dopisoval a pokáždě mi sděloval nové podrobnosti ze spisovatelova života v tou tichém a přátelivém kontě země.

Tak jsem se dozvěděl, jak vlastně Hašek svého Švejka dostalva čítal na papír. Písal si vzpomíná, jak mu dal spisovatel zpolovica popsaný list. Štěpánek se ho zeptal, kde je ostatní rukopis, a on šibalsky odpověděl: «Nakladatel se nemůže dočkat, chce na mě příst rukopis, tak mu posílám, co za den upíšu. Nechám si jen tu poslední rozepsanou čtvrtku, abych věděl, kde zas mám začít.»

Při diktování Hašek nikdy nebral do ruky blok ani nenahřížel do poznámek. Jen někdy se při vyprávění zadíval na mapu, aby se na cestách dobrého vojáka nedopustil chyb v pořadí míst, kudy Švejk putoval. Při psaní sám často hrál hru od vyššího byrokrata, hned vyřechálo zaránila, hned samotného Švejka, ukrývajícího pravou tvář pod masnou přehnanou poslušností. Hašek měl fenomenální paměť. Nosil v hlavě spoustu jmen a přijímal lidi, s nimiž se v různých situacích setkával.

Štěpánek vždy přicházel ve stanovenou hodinu a netrpkově čekal, kdy mu Hašek řekne: Poslouchej, píš... Několikrát před silvestrem roku 1922 této slova pronesl Hašek naposledy.

Těšil jsem se na setkání s Klimentem Štěpánkem. Přijel jsem však do jeho vlasti Jaroslava Haška, příliš pozdě. Ani Klimenta, ani Alexandru Lvovovou, ani hostinského Lexu Invalda jsem už nezastihl. Odešli — jak říkali Angličané — k věčnému.

Znovu a znovu jsem se přesvědčoval, že setkání s pamětníky nelze odkládat. Ty, kdo se v Lipnici s Haškem setkali nebo ho alespoň trochu znali, je už možné spočítat na prstech jedné ruky.

Ve vzpomínkách lipnických obyvatel žijí dva Haškové. Jeden — ostrý, nelibostný satirik, který pro legraci nesetl ani sám sebe; a druhý — laskavý humorista neskrblivý žertem, společenský, srdečný. Když se Hašek na Lipnici setkal s mladým bulharským malířem Georgiem Christovem, nejen že se s ním rychle spřátelil, ale — i když byl tehdy sám téměř bez peněz — poskytl mu v invalidové hospodě plně pohostinství.

O takových a podobných historických jsem hovořil v pražském rozhlasu. Posluhači v Československu stejně jako v Sovětském svazu jsou lid zvidavý. Měsíc jim předkládá přesná, prověřená fakta. Jeden dopis, odeslaný z Brna, mě zastihl ještě v Praze. Nebyl to kladný obřad, jak nejčastěji přicházel od vědeckých posluchačů, ale výtka za nepřesnost, prý za zkreslení historické pravdy:

«Pozorně jsem poslouchal Váš rozhovor,» psal posluchač. «Říkal jste, že Hašek se nechal otevřeně hovořit o své službě v Rudé armádě a že po návratu do vlasti se neslál formálně v řadách levice, zůstal věren komunistickým ideálům. Můj studující syn se domnívá, že Haška idealizujete, že se ho pokoušíte ukázat v lepší světlo. Četl v jedné knize, že Hašek se bál, aby jeho vyprávění o Sovětech nebylo považováno za «vlastizradu». Proto každý sebemenší vážný rozhovor obrátil v legraci. Nechtěl připomínat svou bolševickou minulost a narážky na ní jako by neslyšel. Autor zmíněné knížky se přitom opírá o svědectví soudního rady Sevece, který spisovatele znal z Lipnice. A o koho se, věžený soudruhu, opíráte Vy?»

Badatel musí konfrontovat opravdu všechna fakta i svědectví stejně jako názory. Kládu si proto otázku: Proč by Hašek potřeboval v přítomnosti soudního vyšetřovatele hovořit na politická témata a vyprávět mu o tom, co dělal v Rudé armádě? Snad proto, aby měl zbraň proti sobě samému?

A druhá věc: Copak Hašek skrýval, s ja-

kým politickým názorem se vrátil ze Sovětského Ruska? Říkal jej zcela otevřeně na stránkách Rudého práva, na nichž zcela jednoznačně vystupoval na obranu Rudé armády a sovětské moci, stejně jako se ztotožňoval s domácí revoluční levicí. V humoreskách Veltoblen města Bugulmy vyřčil — i když s jemu příznačnou satirickou nadsázkou — i jednu ze svých funkcí, které v Sovětském Rusku zastával.

Když se někdo v Haškově přítomnosti pokoušel ocerňovat nové Rusko nebo vědomě kládl provokační otázky, jak dosvědčují pamětníci, Hašek takové poznámky vzápětí dováděl s ironií sobě vlastní do absurdnosti nebo je vyvracel. Denní návštěvníci hostince U české koruny v Lipnici kdysi vyprávěli jednu zajímavou epizodu. Stalo se to v zimě jednadvacátého roku. V hostinci se sešli nejrozumnější hosté, kterým chtěl Hašek předčít v lokále hru Ministra a jeho dítě. Pre-

ruell ho sborníkem kostelního chóru Niederle: — Já jsem ochoten to vyslechout za podmínky, že ve hře nebude nic bolševického.

Myslím, že by bylo užitečné, kdybys poznal pravdu o bolševicích, odpověděl mu prý Hašek.

— Já se nenechám otrávit bolševickým jedem — namítl regenschor — jinný tvůj Lenin chce nakazit celý svět!

Hašek zrudl a seřel píse: — Nedovolím urážet Lenina. Jestli řekneš ještě sívo, dostaneš přes papulku!

Tak nějak to prý bylo — a mohlo být — řečeno.

Niederle nepřestal. Když Hašek poznal, že jeho slova na vřtáčka, který začal přilís daleko, nepůsobí, rozmáchl se a — mlaska facka. Ta ho samozřejmě hned mrzela a Niederlemu se omulvil...

Hašek na Lipnici ostatně neskrýval své sympatie ke komunistům. Do knihy TFI muži se žralokem, věnované starostovi místního Sokola, krasopisně napsal: «Bratru Stolcoví — komunistá Hašek.»

... Po vánocích roku 1922 se Haškoví přitížilo. A on, který do nedávna používal ani pražské lékaře, souhlasil, aby ho v Lipnici léčil doktor Novák. Ten mu zakázal ostrá a tučná jídla i pivo. Nařídil mu pit jen minerální vody a mléko.

Jednou ráno, když Šura na chvíli odešla z domu, Hašek vstal, oblékl se a na dvoře začal odhrabávat čerstvé napadly snh. Lvovová, škmije spatřila manželva s topatou, vykřikla: — Ty ses zbláznil, Jaroslavě! A topatu mu vzala. Hašek se ohradil

— prý potřebuje trochu pracovat, aby kapánek zhubl. Doktor Novák — měl říci — odešel do Prahy, tak ho nevidíš; a i kdyby to viděl, tak se zlobit nebudu...

Představte si mé vzrušení, když jsem v Lipnici uslyšel, že doktor Novák je tu. Podle přibližné adresy, jdu, ne — doslova letím s jedinou myšlenkou: Jen abych ho zastihl...

Vrátka u domu, kde doktor Novák bydl, byla zamčena. Jdu k plotu proti křídlu domku: — Mohu mluvit s doktorem Novákem?

Nikdo neodpovídá. Osměluji se a volám silněji: — Doktore Novaku!

K vrátkám přichází člověk v pyžamu a trepčác, je vidět, že po obědě odpocíval: — Hledám doktora Nováka.

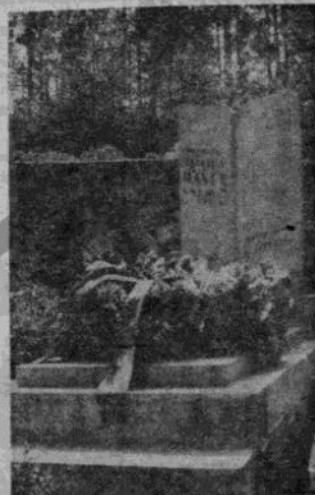
— To jsem já. Čím vám mohu být užitečný? — zval mě dál.

Tady něco nebralo; byl přilís miád na lékaře, který Haška ošetřoval před polstolecím.

Hládnám Ladislava Nováka — opakuji s důrazem na křestní jméno.

— Aha, vy jste chtěl vidět otce, ten však už dávno nežije. Já jsem také doktor, ale práv, jmenuji se Bohumil — napřáhl ruku k pozdravu.

Představil jsem se. Doktor Novák, stídnáče česká slova s ruskými, řekl: — Všechno, co se týká

Hrob Jaroslava Haška na lipnickém hřbitově.

Uvažoval jsem — když nemocný již sám nemohl psát, musel mu někdo pomoci. Jako by hádal mé myšlenky, doktor Novák řekl: — Zavřel za umrajlichu napsal můj otec v přítomnosti dvou svědků.

Potvrzení toho, co jsem vysvětlil, jsem našel na kopii protokolů s výpovědí Ladislava Nováka. Léčil jsem Jaroslava Haška asi čtyři neděle před jeho smrtí. Den před jeho smrtí byl jsem volán k Haškovu v 11 hodin dopoledne a sbídlal jsem, že srdce vypovídá službu. Byl jsem u něho ten den několikrát a setrval tam celou noc.

Ráno 3. ledna 1923 Ladislav Novák konstatoval — smrt nastala ochrnutím srdce.

— Ihned po spisovatelově smrti telefonoval Štěpánek do Prahy Haškovu bratru Bohumilu, úředníku banky Slavie. Kromě něj přijel do Lipnice také Haškov důvěrný přítel malíř Panuška. Placící Šuru zastihl v kuchyni, kde připravovala smuteční pohobětní. Malíř prodělal celou noc u hlavy zesnulého a kreslil do náčrtníku studie jeho tváře, podle nichž pak namaloval posmrtný portrét spisovatele.

Farář místního kostela odmítl poskytnout spisovatelovi posmrtný útluk ve svčcené pódě s odůvodněním, že Hašek byl ateista. Zaprav po několika dnech se Haškovým přátelům podařilo získat místo u zdi stěny místního hřbitova.

Spolu s lidmi truchlilo pro Haška i poštá — od rána mrholilo, pak se zvedl bořavý vítr, který hnal mokry snh. Za rakví šla Šura, malíř Panuška se syny, doktor Novák se synem Bohumiem, učitele, řemeslníci a syn spisovatele z prvního manželství — Riša. Nad hrobem zapíval místní sbor a učitel Maroš se s ním rozloučil projevem.

— První hrst hlíny hodila na víko rakve Alexandra Gavrilovna a po ní ostatní, — vzpomíná Novák. Haškov hrob zůstal po léta bez náhrobního kamene, jak si přál zesnulý. Po pravdě je třeba říci, že na to nebyly ani peníze.

Až když jméno geniálního satirika ovcnila zasloužená sláva, obložili hrob místní žulou a do záhlaví postavili rozvřenou kamennou knihu, kterou dnes zdobí data spisovatelova narození a smrti 30. 4. 1883 — 3. 1. 1923.

Po osmi měsících od Haškovy smrti sepsal advokát Antonín Červinka a nakladatel Emil Solc protokol o literární pozůstalosti Jaroslava Haška. Po stručním výčtu neprůdané části nákladu satirického románu došli k závěru: «Dartim autorovým mizí zájem čtenářstva...»

A z toho vyvodili: «Po 10 letech bude nové generaci obsah spisu nejasný a sotva se najdou čtenáři pro toto dílo» [pro Osudy dobrého vojáka Švejka].

Naštěstí se oba pořádně zmýšlil. Hašek našel milióny čtenářů. Nejen v Československu, ale v desítkách dalších zemí a velké oblibě se těší obzvlášt v Sovětském svazu. V Moskvě byl před několika lety jeho román vydán v jednorázovém nákladu milión výtisků.

V jedné z moskevských knihoven položil čtenářům otázku — Který hrdina z literatury bratrských zemí se vám nejvíce líbí? Před jasnými datky převažovala odpověď — Dobrý voják Švejk.

ALEXANDR DUNAJEVSKIJ
Přeložil JOSEF MAŠIN
KONEC

Pamětní deska na rodném domě Jaroslava Haška. Foto. archív